Barne härad.

Barne härad omgives av sex härader, i V Bjärke och Viste härader, i N Kållands härad, i Ö Skånings och Laske härader, i S Kullings härad. Häradet tillhörde enligt stadgan om tingsböternas fördelning i ÄVgL Lungs bo i Västergötlands sydvästra fjärding. Tillsammans med Laske härad motsvarade det i befolkningshänseende $\frac{1}{40}$ av landskapet.

Från Barne härad äro 4 runinskrifter kända. De fördela sig på följande 3 av häradets 14 socknar: Barne-Åsaka 2, Ryda 1, Södra Kedum 1.

De 4 runinskrifterna tillhöra resta stenar och äro alla bevarade. Endast en (Vg 125) företer sådana ytskador, att läsningen till en del försvåras.

Placeringen av runstenen Vg 123 är av gammalt datum, måhända är den ursprunglig. Den står skild från ett forntida gravfält endast genom en vägbana och har sannolikt en gång hört samman med gravfältet. De övriga runstenarna äro flyttade. En av dem (Vg 122) fördes 1792 till Dagsnäs i Bjärka sn, Gudhems hd.

Två av runstenarna (Vg 122, 123) finnas antecknade 1672. Båda finnas sedan upptagna i J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833). Vg 125 iakttogs första gången 1860. 1919 gjordes det sista fyndet: Vg 124.

Barne-Åsaka sn, kyrkogården.

I C. G. G. Hilfelings *Concepter och Ritningar öfver en resa i Westergöthland* (ATA) finns på en teckning av Vg 123 följande uppgift: »NB En gl Defect Runsten låg i Åsaka Kyrkomuren vid östra sidan nära vid några stora stenhallar och uptagne Bautastenar som äre lagde i Stenmuren hvilka skjulde det mästa af läsningen och gjorde det nu omögeligt». En liknande anteckning förekommer i Hilfelings reseberättelse 1791 (KB F m 57: 1), ehuru ordalydelsen är något avvikande. Platsen anges här »Öster i Åsaka kyrkogårdsmur». Stenen har förgäves eftersökts. Kyrkan ombyggdes 1844, och stenen kan då ha blivit inlagd i själva kyrkobyggnaden.

122. Barne-Åsaka sn, Abrahamstorp. Nu vid Dagsnäs, Bjärka sn.

Pl. 106.

Litteratur: L 1385, T 10 (jfr 43). Abrahamus Lechander, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiqviteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); C. G. G. Hilfeling, Concepter och Ritningar öfver en resa i Westergöthland (ATA), Resa 1791, s. 12 (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); N. U. Hård, Cippos runicos ad Dagsnäs positos (1802), s. 14 f.; P. E. Lindskog, En korrt beskrifning om Skara stift 1 (1811), s. 70, 2 (1813), s. 210; J. P. Carlmark, Fornlemningar inom Skara församling, s. 30 f. (Stifts- och Landsbibl., Skara); P. A. Säve, Berättelse 1862, s. 112 (ATA, tr. i ATS 2, 1869, s. 127); G. Stephens, ONRM 2 (1867–68), s. 738; E. Brate o. S. Bugge, Runverser (ATS 10, 1887–91), s. 168 not 3; Fornminnesinventering i Bjärka sn 1923 (ATA); K. E. Sahlström m.fl., Gudhems härads fornminnen (1932), s. 133; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 314.

Äldre avbildningar: Hilfeling, bläckteckning (i a.a., ATA); Tham, bläckteckning (i Hilfeling a.a., KB, kopia härav av Liljegren i Fullständig Bautil, ATA); Bläckteckning (i Carlmark a.a., foto i ATA); Säve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, blyertsteckning (VFA), träsnitt (i T 10).

Runstenen står 600 m. NNV om huvudbyggnaden på Dagsnäs, 6 m. NV om bivägen Dagsnäs–Bjärka, i södra kanten av en liten kulle.

Till sin nuvarande plats fördes stenen av Per Tham 10 maj 1792. Tidigare hade den enligt C. G. G. Hilfeling i »120 år och mera» legat vid gården Abrahamstorp i Barne-Åsaka sn (Lekåsa, som ortsbestämningen anges i den äldre litteraturen, är moderförsamling) och där använts som pall att klappa kläder på. Uppgiften stämmer väl med en anteckning 1672 av dåvarande pastorn i Lekåsa, Abrahamus Lechander: »En Runsten ligger på Abrahamstorps gård och skall vara tagen vid en bäck och dit körd».

Gråröd granit med inslag av röd och ljus fältspat. Höjd 2,55 m., bredd 1,08 m. Runristningen har i de mest utpräglade kvartspartierna blivit starkt vittrad och delvis bortnött; »mycket sliten somligstädes och svår at läsa» enligt Hilfeling. Ormhalsen ovanför det ornamentala kopplet är icke fullt korrekt uppmålat, varför bilden i fråga om denna detalj är något missvisande. Stenens baksida bär påskriften: »Förd från Lekåsa 1792 af Tham».

Inskrift:

: biurn : rsþi : stin : þinsi : iftiʀ : þiuþ : filuk : a : sia : kuþ : ialbi : . . . : sunl : ok : su : kilka :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

sata marki
60 65

Biorn resti sten þennsi æftiʀ Þiuð, felaga sinn. Guð hialpi ... salu ok su hælga Sancta Maria.

»Björn reste denna sten efter Tjod, sin bolagsman. Gud hjälpe (hans) själ och den heliga Sankta Maria.»

Till läsningen: Inskriften börjar med sk, som här liksom i övriga fall har formen av två punkter, något grundare än de övriga. Efter 18 **i** följer ett sk med två något högt placerade punkter. 19 **i** är grund och saknar övre delen. 20 **f** har stora, lågt ansatta bistavar; 21 **t** är blott till hst:s nedre del fullt tydlig, bistavarna äro svagt skönjbara. R. 23 synes ha varit **r**, ehuru nu endast hst är fullt säker. 32 **k** och 33 **a** åtskiljas av två säkra punkter. Efter 44 **i** följa några, på grund av rikligt förekommande fältspat i underlaget, numera nästan helt utplånade runor. Sammanhanget gör det troligt, att de felande runorna bildat ordet *hans*; av första och sista runan i detta ord synas spår. Slutet av ristningen är tydligt ristat.

Både ristning och ornamentik äro bristfälliga. Stav- och interpunktionsfel förekomma relativt ymnigt: 36 **a** istället för **n**, 47 **n** i stället för **a**, 53 **k** i stället för **h**, 65 **k** i stället för **i**, 66 **i** i stället för **a**.

Tidigare läsningar innebära följande avvikelser från ovanstående. Hilfeling: Sk före 1 **b** samt 23 **r** utelämnade, 22 **i** följes direkt av **:**, sk saknas mellan 32 **k** och 33 **a**. Efter 33 **a** följer hos Hilfeling **: kuþan :** motsvarande ovanstående 34–36 **: sia :**. Vidare har Hilfeling före 40 **i** tecknat en på stenen obefintlig **h**-runa. R. 45–50, inklusive sk före och efter, saknas; platsen för dessa runor är utmärkt med »aldeles bortnött». 53–55 **au**, sk efter 61 **a**. — Liljegren följer Hilfelings läsning beträffande partiet före lakunen. Slutet av inskriften läser Liljegren: **... s val : auk : sukilia : s .. mirki**. — Säve: R. 19–23 olästa; sk i form av **:** efter 31 **u**; 56 **i**; mellan r. 44 och 45 intet utrymme för några runor. — Torin: R. 19–23 olästa; intet sk efter 32 **k**.

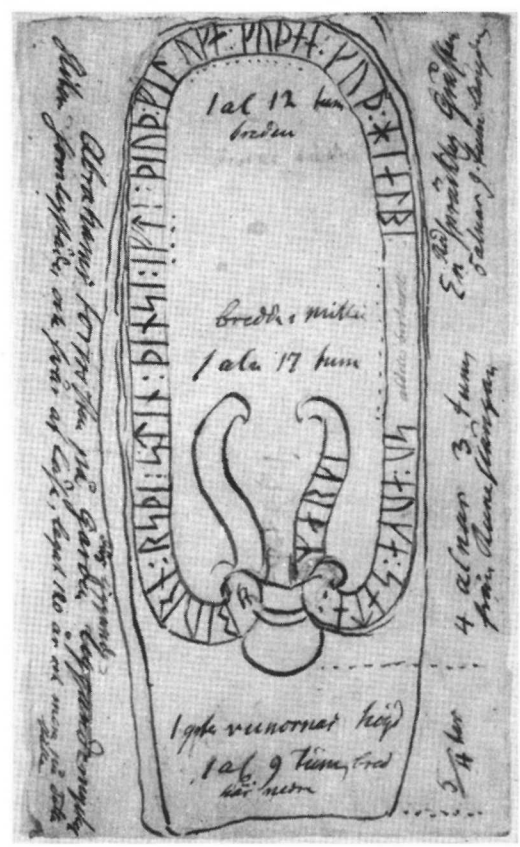

Fig. 204. Vg 122. Barne-Åsaka sn, Abrahamstorp. Efter teckning av Hilfeling.

G. Stephens följer Säves läsning men översätter inskriftens slut: *GOD HELP his-SOUL EKE (and) SEE (bless, save)! KILIA SET this grave-MARK.* Torin godtager Stephens' uppfattning. Den äldsta tolkningen av inskriften i dess helhet ger N. U. Hård: »*Bjura rsthi stin thinsi iftir Thjuth filuka sin, Guth jalbi* (ans) *suel ock su, Kilja sate merki*, h.e. Bjura hunc lapidem erexit in memoriam amici sui Tjuthi, Deus adjuvet animum & mentem ejus, Kilja posuit monimentum». I samma riktning går Hilfelings tydning av inskriftens slut »– – su satte eller reste Märket eller stenen». E. Brate är den förste, som funnit den rätta meningen i det feltolkade uttrycket, fastän han ger en tämligen sökt förklaring till den felaktiga ortografien (a.a. s. 168 not 3): »Som en beteckning af samma ljud [e-ljudet] med digrafen **ai** kunde **kilka** L. 1385 (T. 10) uppfattas, nämligen som (*h*)*elga* med utelemnadt **h**, jfr T. 43. Samma stens **marki** för **maria** T. 43 skulle jag vilja uppfatta som felristning för **marik**, *María.*»

Samma bön till jungfru Maria finns på Vg 105.

Þiuð- är en vanlig förled i både mans- och kvinnonamn (t.ex. *Þiuðulfʀ*, *Þiuðborg*), men ett enkelt personnamn *Þiuðr* är eljest okänt. Enligt Lundgren o. Brate skulle några mellansvenska ortnamn möjligen innehålla ett sådant.

123. Barne-Åsaka sn, Västergården.

Pl. 106.

Litteratur: L 1384, T 34. Abrahamus Lechander, Anteckning $^{25}/_{4}$ 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiqviteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); C. G. G. Hilfeling, Resa 1791, s. 11 (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); P. E. Lindskog, En korrt beskrifning om Skara stift 2 (1813), s. 210; P. A. Säve, Berättelse 1863, s. 111 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 134); R. Hjorth o. G. Lindberg, Barne härad (1899), s. 108; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 314; Handlingar 1935 i ATA.

Äldre avbildningar: Hilfeling, bläckteckning (i Concepter och Ritningar öfver en resa i Westergöthland, ATA); Tham, bläckteckning (i Hilfeling a.a., KB); Liljegren, laverad teckning (i Fullständig Bautil, efter Hilfeling); Säve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 34); Hjorth a.a.

Runstenen står rest i norra dikeskanten vid landsvägen Barne-Åsaka–Fåglum, c:a 600 m. SV om Barne-Åsaka kyrka, på Sandabacken å ägorna till Västergården. C. G. G. Hilfelings teckning har påskriften: »Står Wester om Åsaka på Sandbacken vid vägen». Platsen kallades tidigare »Runebacken» och stenen »Kung Ranes sten» (Torin). A. Lechanders lokaluppgift 1672 »Vid Åhsaka utanför dess åkergärde» avser säkert samma plats. Stenen torde sålunda stå kvar på ursprunglig plats och hör sannolikt samman med gravfältet på andra sidan om landsvägen.

Grå granit med inslag av kvarts. Höjd 1,81 m., bredd 1,45 m. Stenen är triangelformig, ristningssidan är vänd från vägen. Ristningen är genomgående tydlig.

Inskrift:

: riuiþr : risiþ : sti : þasi : auftiʀ : kirm : su : sin : miuk : kuþan : trik :
5 10 15 20 25 30 35 40 45

riuiþr *resti sten þannsi æftiʀ Grim, sun sinn, miok goðan dræng.*

»**riuiþr** reste denna sten efter Grim, sin son, en mycket god ung man.»

Till läsningen: Runorna äro på det hela taget säkra. Hilfelings och Torins läsning av r. 18 som **u** beror på att en spricka uppfattats som hst. Övre bst i 21 **f** är otydlig. Bst till 25 **k** är något otydlig; runan korsas upptill av en spricka, som löper genom ristningsytan. Framför 34 **m** är en begränsningslinje markerad. En punkt i r. 38 är möjligen huggen.

Hilfeling: 14 **n**, 18 **u**, 26 **u**, 38 **k**. Denna läsning följes av Liljegren. — Torin: 18 **u**, 38 **k**. — Säve: 38 **k**.

Runföljden 1–6 **riuiþr** svarar icke mot något tidigare känt namn. Med hänsyn till omkastningen av runornas ordningsföljd i ett par andra ord i inskriften, synes det rimligt antaga sådan omkastning av r. 1